

Uitgebreide onderzoeksbeschrijving Vermogensstatistiek van huishoudens Integraal Inkomens- en Vermogensonderzoek (IIV)

1. Inleiding

De Vermogensstatistiek geeft een beeld van de samenstelling en verdeling van het vermogen van huishoudens in Nederland. De basisgegevens worden grotendeels ontleend aan de administraties van de belastingdienst op het gebied van de inkomstenbelasting.

In dit document wordt de Vermogensstatistiek vanaf 2006 gedetailleerd beschreven. Deze beschrijving is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 wordt de achtergrond van de Vermogensstatistiek beschreven en komen de verschillende vermogensbegrippen aan de orde. Hoofdstuk 3 beschrijft het belastingstelsel. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de bronnen en de totstandkoming van de Vermogensgegevens. Tot slot wordt in hoofdstuk 5 nog ingegaan op de output.

2. Achtergrond en begrippen

2.1 Achtergrond

De Vermogensstatistiek maakt deel uit van het gecoördineerde stelsel van inkomens- en bestedingsstatistieken. Tot dit stelsel behoren de Integrale Inkomens- en Vermogensgegevens (IIV), het budgetonderzoek (BO) en het consumentenprijsindexcijfer (CPI). Deze statistieken geven een beschrijving van de welvaartsposities van personen en huishoudens en de ontwikkelingen daarin. Uitgangspunt hierbij is de 'vrije bestedingsmogelijkheden' die consumenten hebben. Voor het vermogensbegrip houdt dit in dat tot het vermogen gerekend wordt de bezittingen van huishoudens die op korte of middellange termijn omgezet kunnen worden in consumptieve bestedingen of bezittingen die leiden tot inkomsten die deel uitmaken van het inkomensbegrip besteedbaar inkomen. Op deze bezittingen worden de schulden in mindering gebracht. Belangrijk gevolg van dit uitgangspunt is bijvoorbeeld dat de waarde van de pensioenaanspraken niet wordt gerekend tot het vermogensbegrip van de Vermogensstatistiek. Over pensioenaanspraken kan een huishouden niet vrijelijk beschikken. Het is als het ware 'geblokkeerd' vermogen, tot de gerechtigde voldoet aan de voorwaarden voor een uitkering. Pensioenaanspraken zijn daarnaast niet overdraagbaar, en niet overerfbaar. Roerende zaken voor eigen gebruik, bijvoorbeeld de auto of inboedel worden ook niet gerekend tot het vermogensbegrip.

2.2 Begrippen

Onder vermogen wordt verstaan het verschil tussen bezittingen en schulden. De bezittingen bestaan uit bank- en spaartegoeden, effecten, onroerend goed, ondernemingsvermogen, aanmerkelijk belang en overige bezittingen. De schulden betreffen onder meer de hypotheek voor de eigen woning, studieschulden en overige schulden zoals voor consumptieve doeleinden.

De indeling van de vermogensbestanddelen die wordt onderscheiden is afgestemd op de indeling die wordt gebruikt voor het inkomen uit vermogen (zie tabel 2.2.1).

Tabel 2.2.1 Bestanddelen van vermogen en van inkomen uit vermogen

Bestanddelen van vermogen	Bestanddelen van inkomen uit vermogen
Vermogen	Inkomen uit vermogen
Bezittingen	Inkomen uit bezittingen
Financiële bezittingen	Inkomsten uit financiële bezittingen
Bank- en spaartegoeden	Rente van banktegoeden
Effecten	Inkomsten uit obligaties en dividenden
Onroerend goed	Inkomsten uit onroerend goed
Eigen woning	Inkomsten uit eigen woning
Overig onroerend goed	Overige inkomsten uit onroerend goed
Ondernemingsvermogen	
Aanmerkelijk belang	Dividend uit aanmerkelijk belang
Overige bezittingen	Inkomsten uit overige bezittingen
Schulden	Betaalde rente
Hypotheekschuld eigen woning	Betaalde hypotheekrente eigen woning
Studieschulden	Betaalde rente studieschulden
Overige schulden	Overige betaalde rente

Hieronder worden de vermogensbestanddelen omschreven, zoals die gebruikt worden in de Vermogensstatistiek. De definities leunen voor een belangrijk deel op de fiscale omschrijvingen zoals gebruikt in de toelichtingen van de belastingdienst. Dit is het gevolg van het feit dat de gegevens van de belastingdienst de belangrijkste bron zijn voor deze statistiek.

Vermogen

Saldo van bezittingen en schulden.

Vermogen excl. eigen woning

Vermogen, exclusief de waarde van de eigen woning en de daarop rustende hypotheekschuld.

Bezittingen

Bezittingen worden gevormd door bank- en spaartegoeden, effecten, de eigen woning, ondernemingsvermogen, aanmerkelijk belang en de overige bezittingen.

Financiële bezittingen

Som van de financiële waarden zijn de bank- en spaartegoeden en effecten.

Bank- en spaartegoeden

Alle tegoeden op rekeningen bij (spaar)banken, inclusief buitenlandse tegoeden.

Effecten

De som van obligaties en aandelen. Obligaties betreft de beurswaarde van waardepapieren in de vorm van een schuldbekentenis tegen een vaste rente. Aandelen betreft de beurswaarde van aandelen en opties alsmede deelname in beleggingen.

Onroerend goed

Som van de waarde van de eigen woning en van overig onroerend goed.

Eigen woning

Woning in eigendom en in gebruik als hoofdverblijf.

Onroerend goed, overig

Dit betreft bijvoorbeeld een tweede woning, een vakantiewoning, beleggingspanden, een los perceel (zoals een weiland) e.d.

Ondernemingsvermogen

Saldo van bezittingen en schulden behorend tot het bedrijfs- of beroepsvermogen van zelfstandig ondernemers.

Aanmerkelijk belang

Het bedrijfsvermogen van aanmerkelijk belanghouders. Aanmerkelijk belanghouders hebben een bezit van ten minste 5 procent in het geplaatste aandelenkapitaal van een vennootschap.

Overige bezittingen

Het betreft onder meer contant geld, roerende zaken verhuurd of in gebruik als belegging, trustvermogen, aandeel in onverdeelde boedel, vermogen belast met vruchtgebruik of beperkt eigendom.

Schulden

Som van hypotheekschuld, studieschulden en overige schulden.

Hypotheekschuld eigen woning

Hypotheekschulden in verband met de eigen woning. Dit betreft de stand van de schuld waarover rente is verschuldigd. Opgebouwde tegoeden via kapitaalverzekeringen eigen woning zijn niet in mindering gebracht.

Studieschuld

Schulden volgens de Wet studiefinanciering, exclusief voorlopige in gift omzetbare schulden.

Schulden, overig

Schulden voor onder andere consumptiedoelinden, de financiering van aandelen, obligaties of rechten op periodieke uitkeringen, de financiering van de tweede woning of andere onroerend goederen en negatief saldo op een bankrekening.

3. Het Nederlandse belastingstelsel

De meeste informatie voor de Vermogensstatistiek is afkomstig uit de aangifte- en aanslaggegevens uit de administraties van de belastingdienst. Het Nederlands belastingstelsel is verdeeld in drie boxen die elk een bepaald deel van de inkomsten naar herkomst c.q. inkomstenbron belasten en waardoor verschillende heffingssystemen en tarieven gelden. In box 1 wordt het inkomen uit werk en woning belast, in box 2 het inkomen uit aanmerkelijk belang en in box 3 wordt belasting geheven over het inkomen uit sparen en beleggen.

Box 1

In box 1 wordt het inkomen uit werk en woning belast. Tot deze box behoort al het inkomen uit huidig werk en onderneming, maar ook bijvoorbeeld sociale uitkeringen en pensioen. Ook het zogenaamde eigenwoningforfait (inkomen uit eigen woning) hoort in deze box. Van het totaal inkomen mogen ook een aantal kosten worden afgetrokken, zoals verlies uit werk en woning, reiskosten openbaar vervoer, hypotheekrente, kinderopvang en lijfrentepremies.

Over het inkomen wordt uiteindelijk belasting betaald. Deze belasting wordt geheven door middel van een progressief tarief. Dat wil zeggen dat bij een hoger totaal aan inkomen ook procentueel meer belasting wordt betaald. Voor de vermogensstatistiek zijn uit box 1 de gegevens over de eigen woning van belang. Deze worden gebruikt voor de bepaling van de waarde van de eigen woning alsmede voor de omvang van de hypotheekschuld in verband met de eigen woning.

Box 2

In box 2 wordt het inkomen uit aanmerkelijk belang belast. Er is sprake van een aanmerkelijk belang wanneer iemand, eventueel samen met de fiscale partner, tenminste 5 procent van het aandelenkapitaal van een vennootschap bezit. Het financiële voordeel van aanmerkelijk belang, in de vorm van dividend of verkoopwinst op de aandelen, is fiscaal belast.

Box 3

In box 3 wordt het inkomen uit sparen en beleggen belast. De hoogte van de belasting wordt bepaald aan de hand van de waarde van de bezittingen en schulden. Bezittingen zijn aandelen en spaartegoeden, roerende en onroerende zaken als belegging (bijvoorbeeld een tweede woning) en roerende zaken niet in eigen gebruik. Schulden (boven een drempel) kunnen hiervan worden afgetrokken. Schulden bestaan uit hypothecaire leningen voor een tweede woning of consumptieve bestedingen, doorlopende kredieten en persoonlijke leningen. Een aantal bezittingen is vrijgesteld. Deze vrijstelling geldt voor spaarloontegoeden en groene beleggingen. Met ingang van 2013 zijn sociaal-ethische beleggingen, culturele beleggingen en durfkapitaal niet meer vrijgesteld. De te betalen belasting over het vermogen in box 3 wordt berekend over de 'grondslag sparen en beleggen'. Dat is de waarde van het vermogen op 1 januari min het heffingsvrij vermogen. Voor de vermogensstatistiek zijn de bezittingen en schulden uit box 3 de belangrijkste gegevens.

4. Vermogensstatistiek

4.1 Peildatum

De gegevens uit de Vermogensstatistiek hebben als peildatum 1 januari van het onderzoeksjaar. Vermogen is daarmee een standgegeven.

4.2 Populatie

De populatie bestaat uit alle particuliere huishoudens in Nederland. Uitgezonderd zijn personen die in instellingen, inrichtingen en tehuizen verblijven en (personen in) particuliere huishoudens waarvan geen inkomens- en vermogensgegevens vastgesteld konden worden.

Vanuit de basisgegevens voor de Vermogensstatistiek kunnen de vermogens in principe toegewezen worden aan een persoon. Het is echter niet altijd duidelijk of de betreffende persoon feitelijk eigenaar is van een vermogensbestanddeel of dat er mogelijk mede-eigenaren zijn. Om deze reden publiceert de Vermogensstatistiek alleen gegevens op huishoudensniveau. De persoonsgegevens worden daarvoor op huishoudensniveau geaggregeerd.

4.3 Integrale waarneming

De cijfers zijn gebaseerd op integrale waarneming.

4.4 Publicatiestrategie

In het laatste kwartaal na afloop van elk onderzoeksjaar komen voorlopige gegevens beschikbaar (1 januari 2017 voorlopig wordt eind 2018 gepubliceerd). Een jaar later worden deze vervangen door definitieve gegevens (1 januari 2017 definitief wordt eind 2019 gepubliceerd).

4.5 Bronnen

De gegevens voor de Vermogensstatistiek zijn afkomstig van onder andere de administraties van de Belastingdienst. Het betreft zowel aangifte- als aanslaggegevens van de inkomstenbelasting (IB). Daarnaast wordt gebruik gemaakt van gegevens over banktegoeden (Rentebase), effectenbezit (Dividendbase) en leningen (Leenbase) die Nederlandse banken leveren aan de Belastingdienst, de zogenaamde renseigneringsbestanden¹. Verder zijn er gegevens over de waarde van onroerend goed op basis van de Wet Onroerende Zaakbelasting (WOZ-waarden). Ook wordt gebruik gemaakt van de studieschulden volgens de Wet Studiefinanciering (WSF). Tabel 2 geeft een overzicht van de diverse bronnen per vermogensbestanddeel.

Tabel 4.5.1 Bestanddelen van vermogen naar bronnen

Bestanddelen van vermogen	Bron 1	Bron 2
Bezittingen		
Bank- en spaartegoeden	IB: box 3	Rentebase
Effecten	IB: box 3	Dividendbase
Eigen woning	IB: box 1	WOZ-gegevens
Overig onroerend goed	IB: box 3	WOZ-gegevens
Ondernemingsvermogen	IB: box 1	
Aanmerkelijk belang	Vennootschapsbelasting	
Overige bezittingen	IB: box 3	
Schulden		
Hypotheekschuld eigen woning	IB: box 1	Leenbase
Studieschulden	WSF-gegevens	
Overige schulden	IB: box 3	Leenbase, Rentebase

4.6 Totstandkoming van de cijfers

Het vermogen wordt vastgesteld op het niveau van huishoudens. De gegevens hiervoor zijn afkomstig van de personen die deel uitmaken van het huishouden.

Indien er vermogensinformatie beschikbaar is in de IB-gegevens, wordt deze gebruikt. Voor zover deze ontbreekt wordt deze aangevuld met informatie uit andere bronnen. Indien het vermogen onder de heffingsvrije grens valt hoeft er geen aangifte box 3 te worden gedaan. De vermogensgegevens worden dan bepaald op basis van de rente-, dividend- en leengegevens die de financiële instellingen verstrekken aan de belastingdienst. Indien er geen aangiftegegevens over onroerend goed beschikbaar zijn, worden de WOZ-gegevens gebruikt. Studieschulden komen uit de WSF-gegevens.

¹ De banken en financiële instellingen doen jaarlijks een opgave van de betaalde renten en dividenden en de daarbij behorende waarden van de saldi aan het begin en het einde van het jaar. Deze 'renseigneringsgegevens' worden door de belastingdienst aan het CBS beschikbaar gesteld voor het samenstellen van de inkomens- en vermogensstatistieken.

Speciale groepen in de waarneming vormen de zelfstandig ondernemers en aanmerkelijk belanghouders. Het vermogen wordt op dezelfde wijze gemeten als voor de overige personen. Aanvullend wordt gebruik gemaakt van de gegevens die de zelfstandig ondernemers opgeven in de winstaangifte (box 1). Uit de vermogensvergelijking wordt de waarde van de onderneming aan het begin van het jaar overgenomen als het ondernemingsvermogen. Onroerend goed binnen het ondernemingsvermogen wordt gewaardeerd volgens de actuele WOZ-waarde. Aanvullend wordt voor aanmerkelijk belanghouders gebruik gemaakt van gegevens uit de vennootschapsbelasting (vpb). Het aanmerkelijk belang (ab) wordt vastgesteld door per bedrijf het fiscale ondernemingsvermogen te verdelen over de ab-houders. Deze verdeling gebeurt conform het opgegeven aandelenbezit in de vpb of de gegevens van de Kamer van Koophandel (KvK). Het onroerend goed in de vennootschap wordt gewaardeerd volgens de actuele WOZ-waarde.

4.7. Kwaliteit van de data

Bij vergelijking in de tijd moet rekening gehouden worden met een aantal wijzigingen, waaronder:

- Vanaf 2011 is een revisie doorgevoerd waardoor er veranderingen hebben plaats gevonden in de vaststelling van het vermogen en enkele indelingen.
- Vanaf 2011 is er completere informatie van de schulden beschikbaar. Studieschulden en leningen bij banken worden vanaf dat moment volledig waargenomen. Studieschulden zijn de schulden volgens de Wet studiefinanciering (WSF). De andere schulden betreffen schulden voor consumptieve doeleinden, de financieringen van aandelen, obligaties of rechten op periodieke uitkeringen, financiering schulden voor de tweede woning of ander onroerend goed en rood staan. In de waarneming van schulden ontbreken creditcardschulden, betalingsachterstanden en de schulden bij (web)winkels. Tot en met 2010 is de waarneming van de schulden onvolledig. Deze informatie was alleen beschikbaar voor huishoudens met belastbaar inkomen in box 3. Tot en met 2010 behoorden de studieschulden tot de overige schulden.
- Vanaf 2011 is er completere informatie van bank- en spaartegoeden en effecten beschikbaar. Alle kleine tegoeden worden vanaf dat moment ook waargenomen. Tot en met 2010 werden betaalrekeningen niet waargenomen via de rentebase. Ook hoefden spaartegoeden en effecten met niet meer dan 15 euro rente en een saldo kleiner of gelijk aan 500 euro niet opgegeven te worden door financiële instellingen.
- Vanaf 2006 wordt de waarde van het aanmerkelijk belang vastgesteld op basis van het vennootschapsvermogen en de verdeling van het aandelenbezit over verschillende (directeur-) grootaandeelhouders. Het onroerend goed in de vennootschap wordt hierbij gewaardeerd volgens de actuele WOZ-waarde.
- Vanaf 2006 wordt voor zelfstandig ondernemers het onroerend goed binnen het ondernemersvermogen gewaardeerd volgens de actuele WOZ-waarde.
- Vanaf 2006 is de statistiek gebaseerd op integrale waarneming.

Door de verbeteringen van de Vermogensstatistiek wordt het vermogensbegrip beter waargenomen, echter nog steeds niet volledig. Er zijn nog enkele tekortkomingen in de waarneming van een aantal vermogensbestanddelen.

- Aanmerkelijk belang wordt niet volledig waargenomen: de gegevens over AB-houders die geen DGA zijn, ontbreken.
- De opgebouwde waarde van kapitaalverzekeringen eigen woning, spaarrekening eigen woning of beleggingsrecht eigen woning (spaar- en beleggingshypotheek) wordt niet waargenomen.
- In de waarneming van schulden ontbreken creditcardschulden, betalingsachterstanden en schulden bij (web)winkels.

5. Output

De vermogensgegevens vanaf 2006 zijn beschikbaar op StatLine. De tabellen bevatten gegevens over - [vermogensklassen](#),

- [samenstelling van het vermogen](#), en
- [vermogen naar regio](#).

De gegevens worden gedetailleerd naar zowel vermogensindelingen als naar indelingen met betrekking tot kenmerken van het huishouden en de hoofdkostwinner van het huishouden. Het betreft indelingen naar onder andere samenstelling van het huishouden, leeftijd en migratieachtergrond van de hoofdkostwinner, voornaamste inkomensbron van het huishouden, inkomensgroepen en woonsituatie.

Voor de periode 2002-2014 zijn soortgelijke gegevens te vinden op [StatLine](#). Wegens verschillen in de wijze van samenstelling zijn deze niet geheel vergelijkbaar met uitkomsten van latere jaren:

- Er is een revisie doorgevoerd (zie paragraaf 4.7), daarom is gestart met een nieuwe reeks vanaf 2006.
- De gegevens over de vermogensverdeling voor de periode t/m 2010 zijn gebaseerd op het Inkomenspanelonderzoek (IPO).

Voor de periode 1993-2000 zijn soortgelijke gegevens te vinden op [StatLine](#). Wegens verschillen in de wijze van samenstelling zijn deze niet geheel vergelijkbaar met uitkomsten van latere jaren:

- Het Nederlandse belastingstelsel is in 2001 gewijzigd. Tot en met 2000 werden de grote vermogens belast via de vermogensbelasting. Voor de personen met aangifte inkomstenbelasting werd de waarde van het vermogen afgeleid uit de inkomsten uit vermogen. Vanaf 2001 is het belastingstelsel herzien en is het zogenaamde boxenstelsel ingevoerd waarbij inkomsten- en vermogensbelasting geïntegreerd zijn.
- De gegevens over de vermogensverdeling voor de periode 1993-2000 zijn gebaseerd op het Inkomenspanelonderzoek (IPO).